УДК 37.091.4 Конфуцій: 37(510)«19»

Сана Бабаян

Історіографія досліджень педагогічних ідей Конфуція у XX столітті у Китаї

У вітчизняних дослідників історії педагогіки не викликає сумніву актуальність розгляду предмета історико-педагогічного дослідження з історіографічної точки зору. Значущість багатьох досліджень, присвячених вивченню педагогічної спадщини видатних персоналій, полягає в тому, що дає можливість представити розвиток педагогічної думки в цілому, зрозуміти сутність, специфіку та динаміку педагогічних подій. Однією з таких персоналій, що продовжують нести в собі значний конструктивний для суспільства потенціал, є Конфуцій – перший китайський блискучий філософ та педагог. Конфуцій вже в молодості став першим в історії Китаю професійним викладачем і створив свою школу. Він узагальнив досвід виховання та освіти Древнього Китаю і висловив власні оригінальні ідеї в цій галузі, які використовуються в системі освіти Китаю до сьогодні. Саме тому дослідження педагогічних ідей Конфуція є актуальним предметом дослідження й на сучасному етапі розвитку педагогіки. Зміст педагогічних ідей Конфуція та їхня значущість призвели до появи великої кількості досліджень педагогічних ідей Вчителя та його послідовників китайськими науковцями.

Незважаючи на те, що на сьогодні у вітчизняній науці є значна кількість досліджень конфуціанства та Конфуція, але вони переважно присвячені його філософським ідеям та ідеям державного устрою. Це обумовлено тим, що історія конфуціанства в Китаї нерозривно пов’язана з політичними подіями в країні, а також з історією китайської філософії. Метою статті є систематизація провідних досліджень китайських вчених XX століття, присвячених педагогічній думці Великого Вчителя, тому що кількість досліджень саме у XX столітті свідчить про багатоаспектність, соціальну й педагогічну значущість досліджень педагогічних ідей Конфуція.

Увесь загал літератури XX століття, що стосується предмета дослідження, можна поділити на чотири етапи: 1. Підготовчий етап до початку досліджень педагогічних ідей Конфуція (1901–1927); 2. Початковий етап досліджень педагогічних ідей Конфуція (1927–1949); 3. Розквіт досліджень

педагогічних ідей Конфуція та подальша його криза (1950–1976); 4. Етап інтенсивних досліджень педагогічних ідей Конфуція (1978 – до сьогодні) [1, с. 1].

У перше і друге десятиліття XX століття вчені почали зіставляти культури Заходу і Сходу, у той час результати досліджень педагогічних ідей Конфуція почали набувати більш формальний сенс, наприклад, в лютому 1921 року в журналі «Нове просвітництво» Тань Мінцянь (1886–1956) опублікував статтю «Педагогіка Конфуція», пізніше у щомісячнику «Вітчизняна освіта» була опублікована стаття Лу Ханьчжаня і Лю Жуна «Конфуцій як педагог, а не прихильник релігійного вчення», згодом у журналі «Світло Науки» вийшла стаття Сюй Цзяцзіня «Конфуцій про виховання особистості». Але найбільш системними науковими дослідженнями педагогічних ідей Конфуція цього періоду вважаються «Велика істина періоду Чуньцю» (пізніше перейменована на «Дух китайського народу») Гу Хунміна, «Нарис про історію китайської філософії» за редакцією Ху Ши, а також дослідження Лян Цічао.

У своїй роботі «Дух китайського народу» Гу Хунмін оскаржує статті багатьох китайських дослідників того часу, які стосуються культури Китаю, Конфуція та його педагогічних ідей. Автор, розповідаючи про дух і сутність свого народу, проводить порівняння конфуціанства та західних релігій. Велику частину цього порівняльного дослідження займає аналіз відмінності освіти на Заході і Сході, в процесі якого Гу Хунмін визнає величезний прогрес конфуціанської педагогічної думки [2, с. 56].

У своїх «Нарисах про історію китайської філософії» один з провідних китайських мислителів і філософів XX століття, учень і послідовник Джона Дьюї Ху Ши (1891–1962) крім того, що аналізує філософські вчення Конфуція та інших видатних філософів доцінської епохи, ще й розмірковує про педагогічні ідеї Конфуція, Сюнь-цзи (бл. 313–215 до н. е.) та Мен-цзи (372–289 до н. е.). Розглядаючи педагогічні ідеї Конфуція Ху Ши зазначав: «В епоху Конфуція не було можливості покращувати політичну систему країни, тому він повністю зосередився на освіті. Учитель глибоко вірив, що навчання найбільш сприятливо впливає на людину, тому Конфуцій говорив, що в навчанні не повинно бути різниці між статусами учнів» [3, с. 60]. Автор також зазначає: «У своїй теорії пізнання Конфуцій робить наголос на вмінні міркувати та робити висновки, навчання без роздумів неможливо. В поняття «навчання» він вклав ідею читання книг. Згодом китайська система освіти протягом декількох тисяч років піддавалася впливу цього вчення, тим самим перетворивши Китай в країну «книжників», що можна віднести до недоліків вчення Конфуція» [3, с. 95–96].

Після поїздки до Європи в 1918 на Паризьку мирну конференцію (1919–1920) відомий китайський філософ, історик філософії, вчений, літератор, державний і громадський діяч Лян Цічао (1873–1929) все частіше у своїх промовах і на лекціях згадував Конфуція. Що стосується конфуціанської педагогічної думки, він вважав, що головним її завданням було навчитися розвивати власну особистість. Конфуцій зазначав, що вивчення етикету та музики – це головний інструмент для виховання та розвитку особистості. Етикет подібний спорту, це спосіб удосконалити тіло та душу. А музика – це відображення життя народу, вона надихає народ [4, с. 123]. Проте за часів династій Цінь і Хань така точка зору була не досить зрозуміла.

Після заснування Китайської Народної Республіки, такі дослідження порівняльного характеру стають досить поширені. У 1925 році відомий китайський педагог Чжан Болін (1876–1951) у своїй промові проаналізував, як пов'язані навчання та поведінка в педагогічних ідеях Конфуція. Чжан Болін зазаначав, що учнівська поведінка під час навчання є однією з характерних особливостей стародавньої освіти в Китаї. Саме Конфуцій надавав особливе значення поведінці учнів. Вчитель наголошував на тому, що спочатку для учнів головним є ерудованість та допитливість, вміння міркувати та порівнювати, потім вони навчаться шляхетній поведінці. Конфуцій вірив, що любов до навчання та поведінка учнів під час навчання однаково важливі [5, с. 30].

Другий етап досліджень педагогічних ідей Конфуція можна назвати початковим етапом ґрунтовних та детальних наукових досліджень цієї теми. В кінці 1920-х років Чан Кайши й інші політичні діячі, виходячи з потреби політичної стабільності в країні, почали з завидною систематичністю при будь-якій можливості пропагувати Конфуція та його ідеї. Чан Кайши закликав всіх до системи «трьох народних принципів» (основа вчення Сунь Ятсена), за його словами, джерелом «трьох народних принципів» є споконвічна політика Китаю та ортодоксальні ідеї філософських моральних принципів. Основою для цих ідей служать спадкоємність вчення від мудрого до мудрого; народний дух, який спирається на вісім конфуціанських чеснот – відданість (государю) і синівська шанобливість (до батьків), гуманність і любов, щира відданість справі і вірність обов'язку, гармонія та мир; а також 4 устої – етикет (культурність), почуття обов'язку (справедливість), помірність (безкорисливість), совісність. «Надалі в сім'ї, в школі, в суспільстві, в армії та скрізь основою освіти і виховання повинні служити 8 чеснот і 4 устої конфуціанства. Тільки якщо всі діти в сім'ї будуть доглядати за старшими членами сім'ї, тоді вони зможуть стати поважними главами сімей» [6, с. 133].

Поряд з цим, Чан Кайши просував «рух за нове життя» по всій країні. Суть цього руху полягала у встановленні таких норм поведінки, які будуть відповідати чотирьом основним китайським чеснотам – етикет, почуття обов'язку, помірність і совісність. У 1934 році на з'їзді Китайської Національної Народної Партії (кит. Гоміньдан) було прийнято рішення повсюдно організовувати заходи на честь пам'яті Конфуція, а також відзначати річниці з дня його народження з метою популяризації етичного вчення Вчителя. У тому ж році адміністрації Національного уряду в багатьох провінціях Китаю ввели в програму середньої школи вивчення канонів конфуціанства, додали в підручники зміст «Чотирикнижжя» (перша частина конфуціанського канону) і «П'ятикнижжя» (конфуціанського канону: «І цзін», «Щу цзін», «Ши цзін», «Лі цзі», «Чуньцю»).

У 20-х роках XX століття зародилося постконфуціанство. Передумовою його формування стали спроби китайських мислителів XIX століття знайти можливість адаптації конфуціанської культури до виклику з боку науково-раціоналістичної культури Заходу. Представники постконфуціанства китайський філософ Лян Шумін (1893–1988), історик філософії Фен Юлань (1895–1990) та інші почали завзято відроджувати конфуціанські вчення й до 30–40х рр. домоглися великих успіхів. Постконфуціанство оформилося в результаті засвоєння конфуціанством ідей західних цивілізацій. Поява постконфуціанства стала черговим поштовхом для розвитку досліджень педагогічних ідей Конфуція.

У 1932 році вийшла книга Лян Шуміна «Останнє прозріння в китайському національному русі за самопорятунку», в якому він заперечував результати національного руху за саморятування під час культурної революції 1919 р., вважаючи, що цей рух повинен був відродити дух китайського народу. На думку автора, щоб надолужити згаяне, необхідно було звернутися до вчень Конфуція та Менцзи. Лян Шумін дуже високо оцінював педагогічні ідеї Конфуція, він зазначав: «У Китаї немає релігії, але замінити релігію нам може конфуціанське виховання» [7, с. 5].

У 1931 році один з видатних китайських філософів першої половини XX століття Фен Юлань опублікував свою книгу «Історія китайської філософії». Безпосередньо вченню Конфуція та його послідовників в Древньому Китаї автор у своїй двотомній історії філософії присвячує низку глав. Цим видатний філософ підкреслював виняткову роль Конфуція в китайській історії: він першим зробив навчання та виховання людей своєю професією, виступив популяризатором старокитайської культури та освіти. Вплив Конфуція на китайську історію Фен Юлань порівнює з впливом Сократа на Заході. Автор

прагне вийти за рамки традиційно прийнятого на Заході й частково в Китаї підходу до Конфуція лише як до творця моральної та соціально-політичної філософії [8, с. 117].

Естафету постконфуціанців підхопили наукові кола. Вони почали активно досліджувати ідеї Конфуція з різних сторін і, зрозуміло, не могли обійти стороною педагогічні ідеї Вчителя. Крім постконфуціанських досліджень, варто звернути увагу на роботи таких вчених як Го Можо, Люй Чженьюй, Ма Іфу, Цянь Му (1895–1990) та інші.

Го Можо (1892–1978) – китайський письменник, поет, історик, археолог і державний діяч, перший президент Академії Наук КНР. У своїй відомій праці «Десять критичних статей» (1945) він аналізує погляди давньо-китайських мислителів – Конфуція, Мо-цзи, Лао-цзи, Сюнь-цзи, вказуючи на демократичний характер древнього конфуціанства. Автор дослідив педагогічні ідеї Конфуція, відштовхуючись від понять «вчитися» і «вчити». Го Можо писав, у навчанні головне любов до старовини, а шлях до оволодіння знаннями – це допитливість. Він дотримувався думки, що знання – це знання, незнання – це незнання. Також Го Можо зазначав, що навчати – це розвивати культурний рівень народу. Автор гідно оцінює три конфуціанських кроки в процесі навчання – покращення, збагачення і безпосередньо навчання.

У 1937 році вийшла в світ робота Люй Чженьюя (1900–1980) «Історія китайської сучасної політичної думки». Це перша книга в Китаї, яка написана, грунтуючись на ідеях марксизму. Згадуючи педагогічні ідеї Конфуція, Люй Чженьюй писав, що суть етичного вчення Вчителя – це шанування батьків, відправний пункт – відданість, а джерело – це гуманність.

Ма Іфу (1883–1967) в дослідженнях педагогічних ідей Конфуція ставив акцент на вивчення віршів і «шести мистецтв» (читання, рахунок, музика, етикет, стрільба з лука і керування конем). У своїх статтях Ма Іфу писав, що «шість мистецтв» – це основний зміст традиційної освіти. Автор робив спроби роз’яснення конфуціанських вчень про вірші, книги, етикет та вивчення літопису «Чуньцю», які були описані в головній книзі конфуціанства «Бесіди і судження». Автор входив в усі подробиці цих навчань Конфуція і описав, яке значення мали педагогічні ідеї Конфуція в ті часи.

Цянь Му (1895–1990) у своїй роботі «Нарис історії держави» також зробив спробу розкрити значення педагогічних ідей Конфуція. Він зазначав: «У Конфуція були високі помисли про реформи в Піднебесній, він був основоположником освіти в Китаї; він був творцем першої приватної школи; він зробив освіту народною, а не тільки аристократичною» [9, с. 723].

Прогресивні представники передової культури Комуністичної партії Китаю також внесли свій внесок у дослідження Конфуція та його педагогічних ідей.

Мао Цзедун (1893–1976) у відношенні до надбань китайської традиційної культури дотримувався принципу «критикувати, але продовжувати». Критикуючи Конфуція, він зазначав, що у своїй педагогічній діяльності Конфуцій недооцінював значення продуктивної праці, не брав до уваги економічну сторону життя народу. Якщо учні просять у Вчителя пораду, як зорати поле або посадити овочі, Конфуцій говорив, що він не селянин і нічого про це не знає. Але в той же час Мао Цзедун визнавав досягнення Конфуція в навчанні і закликав брати приклад з Конфуція в його відношенні до навчання і його вчительських якостей. Це підтверджують його слова: «Ворог навчання – це самозадоволення. Для того, щоб чогось навчитися необхідно не зупинятися на досягнутому, володіти ненаситної спрагою знань. Вчити інших, не знаючи втоми. Всім нам необхідно дотримуватися такої позиції» [10, с. 57].

Лю Шаоци (1898–1969) – державний діяч КНР, один з керівників Комуністичної партії Китаю – у своїй книзі під назвою «Як бути хорошим комуністом» (1939) звернув свою увагу на моральне виховання в педагогічних ідеях Конфуція. Особливу увагу було приділено ідеям самовдосконалення. Також у своїй книзі Лю Шаоци висловив свою думку про те, як моральне вчення Конфуція розходиться з дійсністю [11, с. 37].

Серед праць, присвячених історії педагогіки в середині XX століття, потрібно особливо виділити роботи видатного китайського педагога та спеціаліста з питань історії китайської педагогіки Чень Цзіньпаня (1904–1989). Чень Цзіньпань був одних з перших дослідників ідей Конфуція, хто мав докторський ступінь у галузі педагогіки, тому саме його роботи мали великий вплив на подальші дослідження на території Китаю.

Професор Чень почав вивчення ідей Конфуція в 1930-ті роки та перший плід його багаторічної праці побачив світ у 1940 р. Це була книга під назвою «Конфуцій як вчитель» [12, с. 291], у якій Чень Цзіньпань наголошує на важливість наукового вивчення Конфуція та його місця в історії китайської цивілізації, а також аналізує сучасне ставлення науковців до видатної постаті Конфуція. На думку самого автора, головним завданням цього дослідження був аналіз філософії Конфуція з метою показати місце, роль та внесок у сучасну китайську педагогіку Конфуція як педагога.

Але професор Чень не зупинив на цьому свої дослідження педагогічних ідей Конфуція та в 1957 році вперше побачила світ його друга робота присвячена Конфуцію – книга «Педагогічні ідеї Конфуція». Суттєвим доробком автора є повний аналіз життєвого шляху, світогляду та історичної епохи Конфуція. Підсумовуючи результати своїх багаторічних досліджень, Чень Цзіньпань виділяє Конфуція як педагога серед багатьох відомих історичних постатей, підкреслює велике значення його внеску в педагогіку Китаю та називає як позитивні, так і негативні фактори конфуціанської думки [13, с. 75–76].

Після утворення Китайської Народної Республіки в 1949 році, дослідження педагогічних ідей Конфуція отримали свій широкий розвиток, що дало поштовх третьому етапу досліджень – розквіту досліджень педагогічних ідей Конфуція та подальша йому криза (1950–1976). У цей час марксизм стає головною ідеологією в політичному житті Китаю. У цей період педагогічні ідеї Конфуція втратили роль надбання традиційної культури КНР.

У 1954 році видатний китайський філософ і творець філософської системи «нового неоконфуціанства» Фен Юлань (1895–1990) в четвертому номері журналу «Нове будівництво» опублікував статтю «Дослідження ідей Конфуція», в якій автор виклав комплексний аналіз педагогічних ідей Конфуція; в тому ж році в щоденній газеті «Гуанмін» вийшла стаття Сюй Меніна «Педагогічні ідеї Конфуція», що поклало початок всебічному дослідженню Конфуція як представника конфуціанської педагогічної думки.

Сюй Менін вважав, що Конфуцій був найвидатнішим теоретиком і практиком у справі освіти за всю історію китайської педагогіки. Конфуціанські принципи освіти, методи навчання та виховання, вимоги до педагогів та інші важливі складові процесу навчання і виховання ще мають величезне значення в сучасній педагогічній практиці. Також Сюй Менін зазначав, що деякі педагогічні ідеї Конфуція носять дещо відсталий консервативний характер [14, с. 9–10]. Слова Сюй Меніна отримали великий резонанс у суспільстві.

У 60-х роках перед початком культурної революції вже існувало понад 50 дисертаційних досліджень, присвячених педагогічним ідеям Конфуція. А також у дослідженнях з філософії та історії педагогіки багато авторів захоплювали і педагогічні ідеї Вчителя. У той же час, учені досліджували педагогічні ідеї не тільки Конфуція, а й інших представників конфуціанства, наприклад, Сюнь-цзи (бл. 313–215 до н. е.), Дун Чжуншу (бл. 179–104 рр. до н. е.), Хань Юя (768–824), Ван Шоуженя (1472–1529) та інших.

З 1966 по 1976 рік, особливо під час «критики Лін Бяо і Конфуція» (гасло «культурної революції» у 70-х роках XX ст. в КНР), педагогічні ідеї Конфуція зазнали загальної критики. Протягом цих десяти років були опубліковані дві книги, які мають особливе значення в історії досліджень педагогічних ідей Конфуція. Перша з них – це «Новий погляд на Лунь Юй» (1948) китайського філософа Чжао Цзібіня (1905–1982). Книга переважно присвячена дослідженням давньої історії та філософії, але в багатьох з них досліджуються саме педагогічні ідеї. У цій роботі, на думку багатьох вчених, існує безліч недоліків, наприклад, автор вважає, що в «Лунь Юї» Конфуція «людина» – це рабовласник, «народ» – раби, «навчання» – військове навчання «народу», «освіта» політична освіта «людини»; автор рішуче стверджує, що насправді гасло «освіта – для всіх» було вигадане з метою примусу рабів до військового навчання, а аж ніяк не для впровадження внекласової освіти. Незважаючи на ці недоліки, варто відзначити, що методи і форми даного дослідження мають певну наукову цінність. Але після перевидання в 1974 році, під час критики Лін Бяо і Конфуція, а також подальшої її критики Ден Сяопіна, ця книга мала негативний вплив на педагогічні ідеї Конфуція. Друга книга, яку варто згадати – це «Критика педагогічних поглядів Конфуція» (1975) китайського філософа та історика Фен Тяньюя (1942– …). Автор книги бескомпромісно заперечує позитивні сторони ідей Конфуція, в результаті чого, робота Фен Тяньюя послужила знаряддям політичної боротьби з традиційними поглядами на освіту і науку держави [15, с. 227].

Але в той же час існували й інші точки зору. У XX столітті конфуціанство дійсно потребувало захисту, і одним з його захисників став апологет конфуціанства Лян Шумін (1893–1988). Намагаючись виправдати основні положення конфуціанської етики, Лян Шумін опублікував статті «Про відмінності і подібності конфуціанства і буддизму», «Як ми повинні розглядати Конфуція», а також «Огляд наукового світу Сходу». У цих статтях він висловив своє невдоволення з приводу критики ідей Конфуція, в результаті чого сам Лян Шумін виявився об’єктом критики в наукових колах того часу.

Крім того, в цей час один з провідних китайських мислителів і філософів Ху Ши також опублікував кілька статей стосовно педагогічних ідей Конфуція. Наприклад, у статті під назвою «Погляд на історію китайської древньої політики» Ху Ши пише, що Конфуцій був родоначальником ліберальної освіти, бо він не поділяв людей на соціальні класи.

Часи культурної революції стали критичними не тільки для досліджень педагогічних ідей Конфуція, а й для всього конфуціанства в цілому.

Найбільшою погрозою для праці дослідників конфуціанства була так звана «Банда чотирьох». Після викриття «банди чотирьох» Ден Сяопіном в 1976 році, дослідження конфуціанства почали знову потроху з'являтися. Але тільки в 1978 році розпочалася нова хвиля досліджень конфуціанства, яка стала поштовхом для четвертого етапу досліджень педагогічних ідей Конфуція – етапу інтенсивних досліджень (1978–2000). Про це свідчать незлічені статті стосовно педагогічних ідей Конфуція, які в 1978 році почали з'являтися по всьому Китаю. У цих статтях піднімається питання переоцінки педагогічних ідей Конфуція. По всій країні проводилися різноманітні конференції, що стосуються Конфуція, його ідей, в тому числі й педагогічних ідей. Конфуціанство моментально отримало широку популярність. В одну мить новий погляд на педагогічні ідеї Конфуція став головним напрямом у науці Китаю.

На початку цього етапу увага дослідників конфуціанства була прикута тільки на педагогічні погляди Вчителя, ідеї учнів і послідовників Конфуція відійшли на задній план. У 80-ті роки було опубліковано ряд збірок про педагогічні ідеї Конфуція, наприклад, «Дослідження педагогічних ідей Конфуція», «Збірка творів про педагогічні ідеї Конфуція» та інші. Згодом, стали з'являтися авторські наукові дослідження, наприклад, «Системне дослідження педагогічних ідей Конфуція» Ло Юцая та інші.

Серед узагальнюючих педагогічних праць того часу, у яких охарактеризовані основні педагогічні ідеї Конфуція, варто звернути увагу на дослідження вищезгаданого китайського дослідника Сюй Меніна. Сюй Менін – відомий китайський дослідник у галузі історії педагогіки, здебільшого він досліджував педагогічні спадщини Мен-цзи, Лао-дзи та Конфуція. У 1982 році він опублікував свою книгу під назвою «Про джерело педагогічної думки Конфуція». Книга складається з 6 частин, у яких автор звернув увагу на поняття мети та змісту виховання, та особливу увагу у своїй праці Сюй Менін звернув на методи виховання у педагогічних ідеях Конфуція. Багато науковців вважає, що конфуціанська мета виховання застаріла, але автор після ретельного порівняння прийшов до висновку, що мета виховання з часів Конфуція й до сьогодні залишається незмінною. Також Сюй Менін підкреслює важливість мети виховання у процесі навчання: «Як ми бачимо з прикладу Конфуція, кожен педагог повинен сформулювати для себе мету навчання свого вихованця, тільки тоді він зможе досягти певних успіхів. У свій час Конфуцій виховав за цим принципом немало талановитих учнів» [16, с. 23].

Поряд з авторськими науковими дослідженнями педагогічних ідей Конфуція з'являються і дослідження життєвого шляху Конфуція і його інших ідей, але в яких дослідження педагогічних ідей займають центральне місце, наприклад, книга Чжун Чжаопена (1925– …) «Дослідження Конфуція», праця Куан Яміна (1906–1996) «Критична біографія Конфуція» та інші.

Книга Чжун Чжаопена «Дослідження Конфуція» вийшла в друк у 1983 році. Книга складається з 9 статей автора, які були опубліковані ним раніше. Чжун Чжаопен почав досліджувати ідеї Конфуція у 50х роках XX сторіччя. Перша стаття автора «Основні ідеї Конфуція» була опублікована у 1956 році. Після аналізу основних ідей Конфуція Чжун Чжаопен вважає, що Вчитель ставить себе на місце феодального правителя, саме тому його ідеї знайшли відображення у феодальних доктринах того часу. В ідеях конфуціанства дійсно описується, як феодальному правителю можна стати успішним імператором або чиновником. Таким чином, вчення Конфуція стало головною ідеологією феодального класу. Ця ідея проходить червоною ниткою через усі ранні статті автора. Пізніше Чжун Чжаопен починає вивчати філософські ідеї Конфуція, які підштовхнули його до дослідження педагогічних ідей Вчителя. Одними з перших у серії статей про педагогічні ідеї Конфуція автор опублікував статті «Ідеї етичного виховання Конфуція» та «Ідеї художнього та естетичного виховання Конфуція». У цих статтях Чжун Чжаопен відзначає, що Конфуцій вважав, що політика, література та мистецтво тісно перепліталися з реальністю суспільного життя. Через це Конфуцій особливо підкреслював важливість літератури та мистецтва та їх цінність у житті всієї нації. 9 статей Чжун Чжаопена виходили одна за одною впродовж 20 років, але всі вони були присвячені Конфуцію, тому автор вирішив поєднати їх у своїй книзі. Головною відмінністю цієї книги є думка автора, що педагогічні ідеї Конфуція були спрямовані на зміцнення та підтримку феодальної системи. Сам Чжун Чжаопен відмітив: «У цій книзі стверджується, що Конфуцій був представником феодальної ідеології. З цим може не погодитися багато науковців та дослідників Конфуція. Але я вважаю, що у книзі наведено достатньо аргументів для цього ствердження» [17, с. 200].

Також глибоко і всебічно досліджував Конфуція відомий китайський педагог та вчений Куан Ямін. У своїй праці «Критична біографія Конфуція» (1985 р.) автор з історично-матеріалістичної точки зору проводить ґрунтовний аналіз життя Великого Вчителя, його історичної епохи, його філософських та політичних поглядів. Але найбільшу увагу у своїй книзі Куан Ямін приділяє педагогічним поглядам Конфуція та їх вплив на розвиток педагогіки в усьому світі [18, с. 385].

На думку Куан Яміна, постать Конфуція та усі його ідеї мали дуалістичний характер. Саме цим ствердженням «Критична біографія Конфуція» відрізняється від усіх попередніх досліджень. Автор стверджував: «Оскільки Конфуцій був представником феодального правлячого класу, то всі його основні ідеї носять феодальний і консервативний характер, що можна назвати негативними чинниками. З іншого боку, в ідеях Конфуція не може не бути присутнім яскраво виражений народний та демократичний характер, що, поза сумнівом, можна віднести до позитивних чинників. У цьому й полягає дуалістичний характер Конфуція та його ідей» [19, с. 209–210]. «Критична біографія Конфуція» Куан Яміна стала цінним джерелом для написання дисертаційного дослідження, тому що у цій праці автор звертає увагу саме на ті педагогічні ідеї Конфуція, які згодом отримали своє відображення у діяльності шкіл Китаю. У своїй праці Куан Ямін підкреслив вплив педагогічних ідей Конфуція та подальший розвиток шкільної справи в Китаї, зокрема автор звертається до таких педагогічних ідей Конфуція, як фізичне, естетичне та моральне виховання учнів. Автор стверджував: «В епоху Конфуція поняття «фізична культура» ще не існувало, проте вже тоді Великий Учитель вказував на важливу роль фізичного розвитку. Він наполягав на тому, щоб такі предмети, як стрільба з лука та керування колісницею обов’язково входили в програму навчання. Не менш важливу роль відігравало естетичне виховання, під яким Конфуцій мав на увазі навчання музиці, віршів та обрядів. Головною метою естетичного та фізичного виховання була ідея виховання «джентльмена, який допомагає людям здійснювати бажане» [19, с. 139–140].

Окрему главу Куан Ямін присвятив теоретичним питанням навчання і виховання, в тому числі методам навчання та відносинам між учнями та вчителями. Автор звертає увагу на те, що методи навчання Конфуція є найціннішою частиною спадщини Великого Вчителя і що сучасним педагогам варто звернути уваги на гнучкість та різноманітність методів навчання Конфуція. Також Куан Ямін підкреслював, що згідно педагогічним ідеям Конфуція у відносинах між учнями та вчителями головна складова – це дух рівності. У цьому плані приклад Вчителя гідний захоплення і є чудовим прикладом для наступних поколінь педагогів. Конфуцій був щирим та прямим зі своїми учнями, вони в свою чергу поважали і шанували свого вчителя. На думку Куан Яміна, всі ці та багато інших педагогічних ідеї Конфуція знаходять своє застосування в сучасних школах Китаю.

«Критична біографія Конфуція» Куан Яміна отримала багато схвальних відгуків від дослідників конфуціанства з різних куточків світу, книга справедливо вважалася однією з найгрунтовніших узагальнюючих праць цього періоду. Згодом текст найвідомішої праці Куан Яміна було перекладено

англійською, японською, німецькою, французькою та іспанською мовами, що ще раз свідчить про те, що «Критична біографія Конфуція» дійсно мала великий вплив на історію досліджень конфуціанства в усьому світі.

Словом, всі дослідження цього етапу відрізнялися високою якістю і багатим змістом. Цей етап став періодом повного розквіту досліджень педагогічних ідей Конфуція.

Дослідження педагогічних ідей Конфуція в XX столітті відродили значущість традиційної освіти, що посприяло використанню цих ідей на практиці. У дослідженнях цього періоду ми можемо знайти детальний аналіз методів викладання, змісту освіти, а також цілісний аналіз ідей Конфуція про моральне, інтелектуальне та естетичне виховання. Також багато уваги приділялося функціям і ролі вчителя, відносинам між учителем і учнями і багато чому іншому.

Проте, багато китайських вчених стверджують, що деяким аспектам педагогічних ідей Конфуція в дослідженнях XX століття не приділялася належна увага. По-перше, не був розкритий взаємозв'язок між педагогічними ідеями Конфуція та його послідовників. По-друге, не проводилися дослідження, присвячені аналізу взаємодії педагогічних ідей Конфуція з іншими сторонами суспільного життя Китаю. По-третє, в дослідженнях XX століття ми не знаходимо відповідь на питання як більш глибоко впровадити педагогічні ідеї Конфуція в традиційну педагогіку Китаю і наскільки це перспективно. Безумовно, існує ще маса аспектів в педагогічній спадщині Конфуція які потребують детального дослідження.

На початку 1988 року, в Парижі 75 лауреат Нобелівської премії у своєму зверненні написали: «Щоб вижити в XXI сторіччі, людство має звернутися до 2500-літньої історії та шукати в ній мудрість Конфуція», що ще раз наголошує на значенні постаті Конфуція в розвитку сучасного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 二十世纪儒学研究大系． 儒家教育思想研究. 全卷主编李兆祥. – 北京：中华书局，2003. – 588 页．
2. 辜鸿铭．中国人的精神．– 北京：北京每日出版社，1915. – 143 页．
3. 胡适．中国哲学史大纲．上海：东方出版社，1996. – 287页．
4. 梁启超．先秦政治思想史. – 上海：东方出版社，1996. – 280页．
5. 南开周刊．第－卷第16号，1925 (12). – 页 28-32.
6. 李华兴．«民国教育史»之 «蒋介石的教育思想». – 上海: 上海教育出版社，1997. – 225页．

7. Калкаева А. Б. Ритуал и музыка в философии Лян Шумина // Философские науки. 2004. № 5. – С. 54–71.
8. История современной зарубежной философии: компаративистский подход. – СПб.: Лань, 1997. – 480 с.
9. 钱穆. 国史大纲. -北京: 商务印书馆, 1996. – 914 页.
10. 《毛泽东选集》第2卷. 人民出版,社1991. – 625页.
11. 刘少奇. 论共产党员的修养. 北京：人民出版社，2005. – 90 页.
12. 陈景磐. 先师孔子. 外文出版社，1994. – 522 页.
13. 陈景磐. 孔子的教育思想. 湖北人民出版社出版, 1981. – 116 页.
14. «光明日报»第六期. 1954, – 页9-10.
15. 杜成宪. 中国教育史学九十年. 华东师范大学出版社, 1998. – 276 页.
16. 许梦赢. 孔子教育思想初探. 河南人民出版社, 1982. – 96 页.
17. 钟肇鹏. 孔子研究. 中国社会科学出版社, 1983. – 204页.
18. 匡亚明. 孔子评传. 南京：南京大学出版社, 1985. – 496 页.
19. 孔子研究的新突破 – 评»孔子评传»// 吕绍纲. 孔子研究 1986年第01期, – 页 202–210.